

Yetenekler

Yetenek, "bir şeyi öğrenebilme, belli bir becerinin veya bilginin öğretiminden yararlanabilme gücü" olarak tanımlanabilir. İnsan pek çok şeyi öğrenebilme ve yapabilme gücüne değişik düzeylerde sahip olarak dünyaya gelir. Buna " gizilgüç" (kapasite) deriz. Bu gizil güç, yaş ilerledikçe kullanılarak geliştirilir. Böylece insan yaşamının değişik dönemlerinde giderek daha karmaşık işleri daha iyi yapabilir hale gelir. Yani çevre ile etkileşimde buldukça ve çok çeşitli öğrenme deneyimleri geliştirdikçe insan kapasitesini kullanmakta ve daha sonraki dönemlerde yeni şeyler öğrenmeye hazır olmaktadır. İşte yetenek bir kimsenin belli bir yaşa kadar geliştirdiği kısma bakarak onun daha sonra gireceği eğitim sürecinden ne ölçüde yararlanabileceği hakkında bir tahminde bulunmamıza olanak veren davranışlar bütünüdür.

Bir kimsenin yeteneği, o halde, onun kalıtım yolu ile getirdiği gizilgücü ile o güne kadar edindiği bilgi ve becerileri kapsamaktadır. Örneğin, henüz okula başlamamış 5 yaşındaki bir çocuk çarpım tablosunu bellemişse ve dört işlemle bazı aritmetik problemleri çözebiliyorsa, bu çocuk yaşının üzerinde bir matematik becerisi gösteriyor demektir. Bu çocuğun matematik ile ilgili konuları daha çabuk ve kolay öğrenebileceğini söyleyebiliriz. Hele bu çocuk, bu konuda hiçbir özel ilgi ve destek görmemişse, bu gücün yaratılışı ile ilgili olduğuna yani matematiksel düşünme kapasitesinin normalin üzerinde olduğuna hükmederiz. Ancak, bu yargıya varabilmek için çocuğun matematik alanında gösterdiği başarıyı yaşitlarının başarısı ile karşılaştırmamız gerekir. Ancak bundan sonra o kişinin üstün, geri veya "normal" olup olmadığına karar verebiliriz.

Öğrenme gücü "genel yetenek" olarak da bilinir ve bu konuda öğrenme için gerekli olan gücü ifade eder. Bazı insanlar kolay, basit işleri yapabilirken bazıları çok soyut veya çok karmaşık işlemi çabuk ve iyi bir şekilde yapabilmektedir ve "yetenek düzeyi" dediğimiz bu güç yönünden insanlar arasında farklar olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak insanlar yetenek düzeyi yönünden olduğu kadar yetenek türü bakımından da farklılık gösterirler.

Akademik Yetenek: İlköğretimde, genel lisede ve üniversitelerde verilen eğitim, kelime, sayı, şekil gibi sembollerle ifade edilen soyut kavramların öğrenilmesini gerektirir. Böyle bir eğitimde başarılı olmak için gerekli yetenek türüne "akademik yetenek" denir. Akademik yetenek, soyut kavramla akıl yürütebilmek, kuramsal eğitim veren okullarda öğretilen bilgi ve becerileri öğrenebilmek için gerekli bir yetenektir, "zekâ" kavramı daha çok bu yeteneği ifade etmek için kullanılır.

Akademik yetenek; sözel, sayısal, şekilsel yetenek olmak üzere 3 bölümden oluşur.

Sözel Yetenek: Bu yetenek, sözcükleri (kelimeleri) belleme, onları uygun yerlerde kullanma, sözcüklerle ifade edilen kavramları anlayabilme ve anlatabilme gücünü ifade eder. Okunan bir parçada ne anlatıldığını anlamak bu yetenekle ilgilidir. Sözel yeteneğin biri sözel akıcılık, diğeri sözel akıl yürütme olmak üzere iki alt bölümü vardır.

Sözel Akıcılık: Zengin bir sözcük dağarcığına sahip olma, duygu ve düşünceleri çok değişik cümlelerle, akılcı bir üslupla açıklayabilme gücünü ifade eden bu yeteneği, çocukların yazdıkları mektuplarda, kompozisyonlarda görmek mümkündür. Yazarlar, hatipler, sunucular akıcı bir biçimde konuşabilme ve yazabilme yetenekleri çok gelişmiş kimselerdir. Akıcı bir şekilde konuşabilme yeteneği yazma yeteneği ile beraber görülebildiği gibi birinin diğerinden daha fazla gelişmiş olduğu durumlar da vardır.

Sözel Akıl Yürütme: Bu yetenek sözcüklerle ifade edilen kavramları öğrenebilme, yazılı metni veya konuşmayı anlayabilme, düşünceleri açık bir biçimde ifade edebilme gücünü ifade eder. Sözel yetenek aslında sözcüklerle ifade edilen kavramlar arasında benzerlikleri ve farklılıkları çözebilme gücüdür. Sosyal bilimlerle ilgili alanlarda çalışabilmek için bu yeteneğe daha çok ihtiyaç vardır.

Sayısal Yetenek: Bu yetenek bilindiği gibi sayılar arasındaki ilişkiyi görebilme, sayılarla verilen problemleri çözebilme gücüdür. Bu yeteneğin de iki alt bölümü vardır.

Hesaplama: Dört işlemle akıldan problem çözebilme, bir işlemdeki hatayı görebilme gücü olarak tanımlanabilen hesaplama yeteneği ticarete, muhasebecilikte gerekli olabilecek bir yetenektir.

Sayısal Düşünme Yeteneği: Bu yetenek bir tür teorik ve sembolik düşünme gücü olup karmaşık ilişkileri görebilme, cebir problemlerini çözebilme gücü olarak tanımlanabilir. Sayısal yetenek matematik, istatistik gibi disiplinlerde, fizik, kimya gibi temel bilimlerde ve teknik alanlarda başarı için gerekli bir yetenektir.

Sözel ve sayısal düşünme yetenekleri arasında yüksek bir ilişki olup, her ikisi de kuramsal konularda düşünme gücünü temsil ederler.

Şekilsel Düşünme Yeteneği: Bu yetenek, geometrik şekiller arasında ki ilişkiyi görebilme gücü olarak tanımlanır. Bunun da iki alt bölümü vardır.

Şekil İlişkilerini Görebilme: Resimleri, geometrik şekilleri ayrıntıları ile algılama, şekiller arasındaki biçimi, büyüklük vb. yönlerden benzerlik ve farkları görebilme gücünü ifade eden bu yetenek teknik ve sanayi alanlarında başarı için gereklidir.

Uzay İlişkilerini Görebilme: Bir cismin uzayda veya bir şeklin kâğıt üzerinde döndürüldüğü, kaydırıldığı zaman alacağı biçimi göz önünde canlandırma, bir şekli üç boyutlu görebilme, bir plana veya krokiye bakarak binayı canlandırabilme gücünü gösteren bu yetenek mimarlıkta, makine ve inşaat mühendisliğinde, teknik ve sanayi dallarında gereklidir.

Akademik yeteneğin öğelerini oluşturan bu yeteneklerden başka meslek seçiminde şu yeteneklerin de göz önüne alınmasında yarar vardır.

Renk Algısı: Renkleri tanıma, aralarındaki küçük farkları görebilme, uyumlu renk bileşikleri yapabilme yeteneği başta sanat dalları olmak üzere tıp, biyoloji, ziraat vb. alanlardaki çalışmalarda pilotluk, şoförlük gibi mesleklerde gerekli bir yetenektir.

Bellek: İsimleri, numaraları, verilen bir yönergeyi çabucak belleme ve uzun zaman bellekte tutabilme gücü olan bellek tıp, hukuk, tarih gibi alanlarda, sekreterlik gibi işlerde gereklidir.

Dikkat: Çevredeki olayları, eşyaları, ayrıntıları ile algılama, kısa sürede çok şey görebilme; bir yazıdaki hataları hemen görebilme gücü olarak tanımlanan dikkat her çalışma alanında gerekli bir yetenek ise de sekreterlik, veznedarlık gibi işler özellikle dikkate dayalıdır.

Dikkati bu noktada uzun süre yoğunlaştırabilmek de özel bir dikkat türüdür ve astronomi, meteoroloji gibi alanlarda çalışmalar için çok gereklidir.

Mekanik Yetenek: Bu yetenek bir alet veya makinenin işleyişini anlayabilme, alet ve makineleri şemasına bakarak kurabilme, işletebilme ve onarabilme gücü olup bütün teknik mesleklerde başarı için gereklidir.

Parmak Becerisi: Parmakları hızlı bir biçimde kullanarak küçük şeyler üzerinde çalışabilme, ince işler yapabilme gücü teknik işlerde, el sanatlarında operatörlükte gerekli bir yetenektir.

Göz-el İşbirliği: Gözü ve eli birbiriyle uyum halinde ve hızlı bir biçimde kullanabilme örneğin küçük bir delikten bir teli geçirebilme gücü olarak tanımlanan göz-el işbirliği her tür mekanik ve teknik işlerde, el sanatlarında gerekli bir yetenektir.

Bu yeteneklerden başka hepimizin özel yetenekler olarak bildiği sanat yeteneklerinden de söz edebiliriz.

Müzik Yeteneği: Sesleri ince frekansları ile algılayabilme, melodileri çabuk öğrenebilme, bir müzik aleti çalabilme, besteler yapabilme gücü

Güzel Sanatlar Yeteneği: Resim, karikatür, heykel, el işleri gibi sanat ürünlerini üretebilme gücü

Tiyatro Yeteneği: Bir olayı sahnede canlandırma, olaydaki kişileri canlandırma gücü

Bedensel Yetenekler: Kas koordinasyonuna sahip olma, çeşitli spor dallarında dans, bale gibi etkinliklerde başarılı olma gücü (Kuzgun, 1997).

YETENEK VE İLGİ TANIMLARI

SÖZEL YETENEK : Sözcüklerle akıl yürütebilme, okuduğunu anlayabilme ve düşünceleri sözcüklerle açık bir biçimde ifade edebilme.

SAYISALYETENEK: Sayılarla akıl yürütebilme, problemleri çözebilme.

ŞEKİL-UZAY YETENEĞİ: Şekiller arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları görebilme, cisimlerin ve şekillerin döndürüldükleri zaman alacakları durumları göz önünde canlandırabilme.

GÖZ-EL KOORDİNASYONU: Kesme, delme gibi, el ve gözün işbirliği ile yapılabilecek işleri yapabilme.

FEN BİLİMLERİ İLGİSİ: Fen bilimleri ile ilgili konuları öğrenmeye ve fen konuları üzerinde çalışmaya istekli olma

SOSYAL BİLİMLER İLGİSİ: Sosyal bilim alanı ile ilgili konuları öğrenmeye ve bu konular üzerinde çalışmaya istekli olma.

ZİRAAT İLGİSİ: Bitki (meyve, sebze, tahıl) ve / veya hayvan yetiştirmekten (üretmekten) hoşlanma.

MEKANİK İLGİ: Alet ve makinaları çalıştırmaktan ve onarmaktan hoşlanma.

İKNA İLGİSİ: Duygu ve düşünceleri başkalarına iletmekten ve onları etkilemekten hoşlanma.

TİCARET İLGİSİ: Mal alıp satmaktan, bu yolla kar elde etmekten hoşlanma.

İŞ AYRINTILARI İLGİSİ: Bir yazının küçük ayrıntılarına dikkat edebilme ve hataları düzeltmekten hoşlanma.

EDEBİYAT İLGİSİ: Açık konuşabilme ve yazabilme, edebi eserleri incelemekten ve edebi eser üretmekten hoşlanma.

YABANCI DİL İLGİSİ: Yabancı dili öğrenmeye istekli olma ve öğrenebilme.

GÜZEL SANATLAR İLGİSİ: Resim, heykel, el sanatları vb. sanat ürünleri yaratmaktan, mevcut eserleri incelemekten hoşlanma

MÜZİK İLGİSİ: Müzik dinlemekten, müzik aleti çalmaktan, müzik parçaları bestelemekten hoşlanma.

YETENEK VE İLGİLERİN ORTAÖĞRETİMDE HANGİ ALAN VE OKUL TÜRLERİNDE BAŞARI İÇİN GEREKLİ OLDUĞUNU GÖSTEREN TABLO

ALANLAR	GEREKEN YETENEKLER	GEREKEN İLGİLER
FEN	SAYISAL (***)	FEN BİL. (***) MEKANİK (**) ZİRAAT (**)
SOSYAL	SÖZEL (***)	SOSYAL BİL. (***) SOSYAL YARDIM (**) İKNA (**)
TÜRKÇE MATEMATİK	SAYISAL (***) SÖZEL (***)	TİCARET (***) İKNA (**) İŞ AYRINTILARI (***)
YABANCI DİL	SÖZEL (***)	YABANCI DİL (***) EDEBİYAT (**)
GÜZEL SANATLAR	GÖZ-EL KOORD. (***) ŞEKİL-UZAY (**)	GÜZEL SANATLAR (***)
TİCARET	SAYISAL (**)	İŞ AYRINTILARI (***) TİCARET (***) İKNA (**)
SAĞLIK	SAYISAL (**) GÖZ-EL KOORD. (**)	FEN BİL. (***) SOSYAL YARDIM (***)
ÇOCUK GELİŞİMİ	SÖZEL (**)	SOSYAL YARDIM (***) İKNA (**)
GİYİM	ŞEKİL-UZAY (***) GÖZ-EL KOORD. (**)	GÜZEL SANATLAR (**)
ÇİÇEK-ÖRGÜ- DOKUMA	GÖZ-EL KOORD. (**)	GÜZEL SANATLAR (***)

ELEKTRİK- ELEKTRONİK	SAYISAL (***) GÖZ-EL KOORD. (***)	FEN BİL. (***)
AĞAÇ İŞLERİ - YAPI- KALIPÇILIK	SAYISAL (***) GÖZ-EL KOORD. (***) ŞEKİL-UZAY (***)	MEKANİK (***) FEN BİL. (**)
TURİZM	SÖZEL (***) SAYISAL (**)	İKNA (**) İŞ AYRINTILARI (**)
TARIM	SAYISAL (**) GÖZ-EL KOORD. (**)	ZİRAAT (***) FEN BİL. (**)

(***) İle değerlendirilen yetenek veya ilgi "çok gerekli",

(**) İle değerlendirilenler ise "gerekli" anlamına gelmektedir